

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
АРИСТОВОЇ Наталії Олександрівни
про дисертацію ХАРИТОНЕНКО Лесі Анатоліївни
**«Підготовка учителів української мови і літератури ЗЗСО до
формування кейсу професійної майстерності»**, поданої
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Актуальні пріоритети підготовки учителів української мови і літератури закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) до формування кейсу професійної майстерності виокремлено в специфіці наукових спрямувань дослідження педагогічної проблеми в наступних аспектах: теоретичних – архітектури фонетики, лексики і граматики мови (зосереджені на теорії систем і технологічному обґрунтуванні їх забезпечення); семантичних – у забезпеченні комунікативної функції мовлення; когнітивних – у питаннях розвитку здібностей до пізнання мовних явищ, комунікативних процесів мовлення, орієнтації в мовному середовищі, забезпечення креативного характеру мови і здатності до саморозвитку. Тому формування кейсу професійної майстерності в підготовці учителів української мови і літератури ЗЗСО передбачає необхідність наявності педагогічних розвідок не лише з теорії професійної освіти та теорії української мови і літератури, а й у питаннях їх розвитку, а саме: для формування розуміння мовних явищ і мовленнєвих процесів комунікативної культури та культури мовлення як в учителів, так і в учнів/школярів, що визначає пріоритети досліджень методики навчання мови та методики організації освітнього процесу формування кейсу професійної майстерності учителів української мови і літератури ЗЗСО.

Дисертація виконана відповідно до тематичного плану УДУ імені Михайла Драгоманова та відображає наукові дослідження в межах зведеного плану науково-дослідних робіт сфери освіти, науки та інноватики «Теоретичні та методичні основи формування системи післядипломної освіти на засадах сталого розвитку» (ДР № 0117U004914) та «Освітня політика якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм для сталого розвитку України» (ДР № 0122U000046) в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі. Здійснене науково-педагогічне дослідження сприяло усуненню суперечностей між: вимогами державного правового та технічного регулювання організації підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності та потребами соціального замовлення на фахівців-словесників нової формації; панівними переконаннями тлумачення тезаурусу педагогічної проблеми дослідження й актуальністю визначення й удосконалення понятійно-категоріального контенту фахової підготовки

учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності; усталеним змістом професійної майстерності вчителів як надавачів та запитами споживачів освітніх послуг щодо якості їх задоволення, що прискорює активізацію педагогічних розвідок у контексті визначення змісту і структури кейсу професійної майстерності та вироблення рекомендацій його набуття та розвитку в учителів української мови і літератури ЗЗСО; традиційними підходами до організації підготовки вчителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності та необхідністю забезпечення ефективності моделі організації підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу їхньої професійної майстерності та методики організації освітнього процесу формування кейсу професійної майстерності в учителів української мови і літератури ЗЗСО в умовах соціальної турбулентності під час застосовування пріоритетних методологічних підходів і принципів.

Об'єкт, предмет і завдання дослідження чітко визначені, логічно і структурно узгоджені. Об'єктом дослідження є фахова підготовка учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності. Предмет дослідження – освітній процес формування кейсу професійної майстерності вчителів української мови і літератури ЗЗСО.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень і висновків забезпечується застосуванням сучасних методів дослідження: теоретичних, емпіричних, статистичних.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом. Варто зазначити, що структурно дисертаційна праця є обґрунтованою, логічно побудованою, а її складові – взаємопов'язаними. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Розділи дисертації поєднані загальною метою дослідження й у них, відповідно до плану дослідження, розкривається його об'єкт і предмет. Здійснене здобувачкою ґрунтовне вивчення джерельної бази дало змогу досягнути встановлених цілей у завданнях, на розв'язання яких було спрямоване дослідження.

Зміст автореферату відображає зміст дисертації та досить повно висвітлює її важливі аспекти, основні положення та висновки. Структура, зміст, результати дослідження й основні висновки, викладені в авторефераті, відображають основні положення дисертації. Суперечності, що чітко сформульовані у вступі, визначають актуальність наукової проблеми; вказано зв'язок дисертації з науковими планами, програмами та темами; чітко сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження; зазначено методи дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; представлено інформацію про впровадження й апробацію результатів дослідження. Дисертанткою подано відомості про структуру й обсяг дисертації, а також подано інформацію про публікації за темою дисертації, а також уточнено особистий внесок у працях, написаних у співавторстві.

У першому розділі «Теоретичні засади фахової підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності» здійснено проблемний аналіз контенту нормативно-правових вимог забезпечення фахової підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності; компаративний аналіз структурно-організаційних і структурно-функціональних складових фахової підготовки учителів ЗЗСО в зарубіжних і національних закладах освіти, а також визначено методологічні абрисы понятійно-категоріального контенту фахової підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності відповідності до першого та другого завдання.

У другому розділі «Методологічні засади фахової підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності» обґрунтовано та розроблено організаційно-педагогічні умови забезпечення фахової підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності; методiku організації освітнього процесу формування кейсу професійної майстерності в учителів української мови і літератури ЗЗСО та розроблено структуру і зміст забезпечення формування кейсу професійної майстерності у навчальних програмах фахової підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО.

У третьому розділі «Проектування та верифікація моделі організації підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу їх професійної майстерності» авторкою розроблено, обґрунтовано та верифіковано модель організації підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу їх професійної майстерності та здійснено перевірку її ефективності.

Висновки до розділів і загальні висновки відповідають поставленій меті і завданням. Ефективне виконання останніх відбулося завдяки вдало дібраній методології й умілому її застосуванню. Мета дисертації в процесі виконання дослідження була загалом досягнута, а робота є завершеною науковою працею.

Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційної роботи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

- *обґрунтовано* теоретичні і методологічні засади фахової підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності;

- *розроблено, обґрунтовано та верифіковано* модель організації підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу їх професійної майстерності; *розроблено та обґрунтовано* – методiku організації освітнього процесу формування кейсу професійної майстерності в учителів української мови і літератури ЗЗСО; організаційно-педагогічні умови забезпечення фахової підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності (інтеграція сучасних національно-орієнтованих і цифрових освітніх стратегій; розвиток гнучких

компетенцій та адаптивності до викликів сучасності; формування педагогічного лідерства та культурної дипломатії);

– *розроблено та обґрунтовано* структуру та зміст забезпечення формування кейсу професійної майстерності у фаховій підготовці вчителів української мови і літератури ЗЗСО, який охоплює низку кейсів: предметно-знаннявий, методичний, самоосвітньо-рефлексивний, культурологічний, комунікативно-психологічний, творчо-креативний, дослідницько-аналітичний та *обґрунтовано* їх призначення;

– *розроблено* алгоритм поетапного формування кейсу професійної майстерності в межах фахової підготовки вчителів української мови і літератури ЗЗСО та їх професійного розвитку;

– *розроблено* критеріальний апарат оцінювання рівнів (низький, середній та високий) сформованості кейсу професійної майстерності вчителів української мови і літератури ЗЗСО за критеріями – технологічної цифровізації; професійної мобільності; професійного розвитку;

– *уточнено* контент нормативно-правового регулювання кваліфікаційних вимог для підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності у ході проблемного аналізу загальних положень;

– *розкрито* структурно-організаційні та структурно-функціональні особливості фахової підготовки вчителів української мови і літератури ЗЗСО у національних і зарубіжних закладах освіти у ході компаративного аналізу;

– *сформульовано* в авторській інтерпретації дефініції «професійна майстерність учителів української мови і літератури ЗЗСО»; «кейс професійної майстерності учителів української мови і літератури закладів загальної середньої освіти»;

– *подальшого розвитку* набули теоретичні, методичні і практичні аспекти організації освітнього процесу підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в обґрунтуванні та удосконаленні теоретичних і методологічних засадах фахової підготовки вчителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності у розроблених: доробку 1-4 клас (інформаційний портфель учителя початкової школи («Інформаційне забезпечення освітнього процесу»; комплект «Рухомі картинки: активізація діяльності учнів на уроках читання для 1-4-го класів»; «Символ щастя – лелека. Читання у 2 класі»; «Літературне читання: творчі завдання для 2-го класу»; «Уроки літературного читання в 3 класі»; методичний посібник для вчителя; «Календарне планування з читання за підручником «Літературне читання. 3 клас»»; «Творчі вправи і завдання заохотять до навчання : прийоми роботи на уроках літературного читання у 3-му класі; набір «Я у світі. Картки. 3-4 класи»; збірник дидактичних матеріалів; «Українська мова: книжка для

вчителя»: календарне планування та розробки уроків, 4 клас; «Літературне читання»: прийоми роботи з учнями 4-го класу; модуль – технології, форми і засоби забезпечення формування професійних компетентностей учасників сертифікації (учителів початкової школи (1-4 класи), які здійснюють реалізацію Державного стандарту початкової освіти); доробку 5-9 клас («З літературою на «ти»»; модуль технології, форми і засоби забезпечення формування професійних компетентностей учасників сертифікації (учителів української мови та літератури (5-6 та 7-9 класи), які здійснюють реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти)); засобах інформаційної підтримки з авторськими рекомендаціями на всеукраїнській освітній платформі «ВСЕОСВІТА» («Практика реалізації інтегративного підходу до навчання учнів у мовно-літературній освітній галузі»; «Сучасний інтегрований урок: від ідеї до проведення» (української мови/читання); «Тематичний день: від ідеї – до втілення» української мови/читання у предмети підготовки початкової школи; «Практичні інструменти розвитку критичного мислення учнів у початковій школі»; «ПоСКРАМимо або як все встигнути і нічого не забути»; «Модель учнівського самоврядування для дітей молодшого шкільного віку»; «Валізка творчих вправ на уроках зарубіжної літератури»; «Валізка творчих вправ на уроках літературного читання початкової школи»; «Валізка творчих прийомів та вправ на уроках навчання грамоти»; «Скрайбінг на уроках гуманітарного циклу в середній та старшій школі»; «Фінансова грамотність для дошкільнят та дітей молодшого шкільного віку»).

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях. Основні теоретичні та практичні результати дослідження відображено в 17 публікаціях, серед них 2 статті в наукових фахових виданнях України в галузі педагогіки, 3 статті в зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, віднесених до міжнародних наукометричних баз даних; публікація в збірнику матеріалів конференцій, методичний посібник у співавторстві та 10 публікацій, що додатково розкривають зміст дисертації.

Ідентичність змісту анотації і основних положень дисертації.

Структурна побудова і зміст анотацій українською й англійською мовами ідентичні та повністю відображають основні положення дисертації.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

За результатами рецензування дисертації порушення академічної доброчесності не виявлено. Авторкою застосовано посилання на свої наукові публікації, публікації інших авторів, нормативні документи та інші джерела. У дисертаційній праці відсутні порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, слід визначити низку дискусійних положень і зауважень до змісту наукової праці, а також висловити окремі побажання:

1. У першому розділі «Теоретичні засади фахової підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності» здійснено проблемний аналіз контенту нормативно-правових вимог забезпечення фахової підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності; компаративний аналіз структурно-організаційних і структурно-функціональних складових фахової підготовки учителів ЗЗСО в зарубіжних і національних закладах освіти, а також визначено методологічні абрисы понятійно-категоріального контенту фахової підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності відповідності до першого та другого завдання. Проте не розкрито зарубіжний практичний досвід становлення та розвитку наукових шкіл щодо підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО в контексті педагогічної проблеми дослідження.

2. У другому розділі «Методологічні засади фахової підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності» обґрунтовано та розроблено організаційно-педагогічні умови забезпечення фахової підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності; методику організації освітнього процесу формування кейсу професійної майстерності в учителів української мови і літератури ЗЗСО та розроблено структуру і зміст забезпечення формування кейсу професійної майстерності в освітніх програмах фахової підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО. Після наведених прикладів завдань для здобувачів освіти, які візуалізовано на рисунках 2.1. та 2.2, необхідно більш аргументовано розкрити зміст завдань та їх розподіл за складністю виконання (тривалість, інтенсивність, змістове наповнення).

3. У змісті дисертації й автореферату було б доцільно зазначити, які нормативні документи законодавчого та відомчого регулювання передбачають можливості професійної зайнятості в ЗЗСО учителів української мови і літератури зі кваліфікаціями – бакалавр/магістр з філології (українська мова і література) або бакалавр/магістр середньої освіти (українська мова і література).

4. У третьому розділі «Проектування та верифікація моделі організації підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу їх професійної майстерності», підрозділі 3.2. «Експериментальна перевірка ефективності моделі організації підготовки учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу їх професійної майстерності», не висвітлено, як саме було здійснено комплектацію експериментальних груп (таблиці 3.4 та 3.5).

5. Варто було б у засобах інформаційної підтримки, що містять розроблені авторські рекомендації для Всеукраїнської освітньої платформи «Всеосвіта», створити віртуальний кабінет для забезпечення формування кейсу професійної майстерності учителів української мови і літератури ЗЗСО та розмістити науковий доробок та академічні активи мобільності дисертантки.

Загальні висновки й оцінка дисертації. Дисертаційна праця Л. А. Харітоненко «Підготовка учителів української мови і літератури ЗЗСО до формування кейсу професійної майстерності» є актуальним, самостійним, завершеним дослідженням, що має вагоме теоретичне і практичне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає встановленим вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу міжнародних зв'язків
та наукової співпраці Інституту педагогіки
Національної академії
педагогічних наук України

Наталія АРІСТОВА

ВІДСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
СТВЕРДЖУЮ

завідуючий відділом кадрів
Інституту педагогіки НАПН України

